

Stockholm den 7 augusti 2023

R-2023/0685

Till Socialdepartementet

S2023/00244

Sveriges advokatsamfund har genom remiss den 5 april 2023 beretts tillfälle att avge yttrande över betänkandet En uppväxt fri från våld – En nationell strategi för att förebygga och bekämpa våld mot barn (SOU 2022:70).

Sammanfattning

I betänkandet lämnas förslag på en nationell strategi för att förebygga och bekämpa våld mot barn. Strategin slår fast en övergripande målsättning samt fem långsiktiga mål. Ett av målen är att barns rättigheter i brottmålsprocessen ska tillgodoses. Detta yttrande utgår från föreslagna lagändringar avseende brottmålsprocessen.

Sveriges advokatsamfund delar utredningens uppfattning om att det i första hand är utbildade barnförhållningsledare som ska hålla barnförhör och att endast advokater eller biträdande jurister med rätt kompetens för uppgiften ska utses som målsägandebiträden och särskilda företrädare för barn. Erfarenhet och särskild kompetens hos såväl polis som rättsliga biträden är av största vikt när det gäller ärenden av nu aktuellt slag. Advokatsamfundets uppfattning är dock att nuvarande lagstiftning i huvudsak tillgodoser kraven på rätt kompetens hos såväl barnförhållningsledare som rättsliga biträden för barn. Problemet är att lagstiftningen inte alltid tillämpas på ett ändamålsenligt sätt. Detta är dock inget som avhjälpes genom de föreslagna ändringarna. Mot den bakgrunden kan Advokatsamfundet inte ställa sig

bakom de föreslagna ändringarna angående krav på utbildade barnförhållare och förstärkt kompetenskrav för målsägandebiträden och särskilda företrädare för barn.

Advokatsamfundet delar inte heller utredningens uppfattning att det behövs ett tydligare informationsansvar. Förslagen löser inte de verkliga problem som innebär svårigheter för advokater och biträdande jurister att få tillgång till barnet och utföra de uppgifter i övrigt som lagstiftaren har bestämt. En informationsplikt är inte alltid förenlig med barnets bästa. Det måste finnas utrymme för att göra en individuell bedömning från barn till barn, eftersom alla barn är olika och har olika förutsättningar och levnadsomständigheter. De föreslagna ändringarna angående ett tydligare informationsansvar avstyrks därför.

Advokatsamfundet anser att nuvarande lagstiftning tillförsäkrar brottsutsatta barn hjälp och stöd i brottmålsprocessen. Advokatsamfundet kan därför inte heller ställa sig bakom övriga förslag avseende brottmålsprocessen.

Advokatsamfundet anser att det bör införas lagändringar som gör att barn tillförsäkras rätt till målsägandebiträde i samtliga instanser.

Synpunkter

Inledningsvis vill Advokatsamfundet framhålla att det är anmärkningsvärt att Advokatsamfundet inte fått representeras genom en expert i utredningen, särskilt som ett flertal av lagförslagen direkt berör ledamöter av Advokatsamfundet och biträdande jurister. Denna brist i utredningsunderlaget kan inte läkas genom den hearing som utredningen hade med företrädare för och ledamöter av samfundet den 5 september 2022.

Allmänna utgångspunkter

Utredningen tar sikte på att förebygga och bekämpa våld mot barn. Den nationella strategin ska omfatta alla barn. Målet är att barns rättigheter i brottmålsprocessen ska tillgodoses. Utredningens slutsats är att de föreslagna lagändringarna bland annat ska bidra till att barn ska få individanpassad information och ges goda förutsättningar att komma till tals och få sina åsikter beaktade, att yrkesverksamma ska bemöta barnet på ett respektfullt och anpassat sätt och ha särskild kompetens, att brottmålsprocessen ska

vara så kort som möjligt utan att inskränka rättssäkerheten, att barn ska erbjudas stöd under och efter brottmålsprocessen.

Vad gäller målet att barns rättigheter ska tillförsäkras genom hela processen, noterar Advokatsamfundet att någon ändring avseende rätten till målsägandebiträde i hovrätten inte har förslagits i utredningen. Det är olyckligt och inte förenligt med barnets bästa.

Den 1 juli 2018 ändrades 1 a § lagen (1988:609) om målsägandebiträde på så sätt att det som huvudregel inte utses ett målsägandebiträde i hovrätten. Denna reglering skedde som ett led i att begränsa kostnaderna inom rättsväsendet. Som systemet ser ut idag, får barn i regel endast stöd och hjälp under processen i tingsrätten.¹

Advokatsamfundet anser att utredningen borde ha föreslagit att målsägandebiträdets uppdrag ska omfatta hela rättsprocessen i samtliga instanser, i synnerhet för barn. Om barnet inte beviljas ett målsägandebiträde i hovrätten kan barnets rättigheter inte tillförsäkras genom hela brottmålsprocessen. Det är enligt Advokatsamfundet av största vikt att rätten till målsägandebiträde i samtliga domstolsinstanser införs så snart som möjligt. Frågan bör därför ytterligare analyseras inom ramen för detta lagstiftningsärende, alternativt göras till föremål för en särskild utredning.

Det är positivt att utredningen lyfter frågan om ombud för barnet i rättsprocessen. Ett ombud skulle kunna komplettera det arbete som andra aktörer har till uppgift att utföra och endast ha en stödjande funktion. Ett ombud kan vara särskilt betydelsefullt i mål där någon närstående till barnet misstänks för brott mot barnet. Ombudet kan då fungera som en kontaktväg mellan den särskilda företrädaren och barnet. Advokatsamfundet ställer sig bakom att denna fråga utreds närmare.

Information till barnet under brottmålsprocessen

Utredningen har föreslagit att ett informationsansvar införs i lagen (1988:609) om målsägandebiträde, lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn, förundersökningskungörelsen (1947:948), lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser

---

¹ Tidskriften Advokaten nr 3 2023, <https://www.advokaten.se/Tidningsnummer/2023/nr-3-2023-argang-89/klientens-behov-kommer-forst--inte-hovrattens>

om vård av unga och socialtjänstlagen (2001:453). Det föreslås bland annat att barnet ska få anpassad information (information som är anpassad till barnets ålder och andra individuella förutsättningar) samt att den som ger informationen så långt som möjligt ska försäkra sig om att barnet har förstått innehållet i och betydelsen av den lämnade informationen.

Enligt Advokatsamfundet finns det nackdelar med ett lagstadgat informationsansvar. Skrivningen att den som ger informationen ska försäkra sig om att barnet förstår är inte lämplig, bland annat eftersom barnet kan känna sig tvingad eller pressad att uttrycka detta. Skrivningen kan även innebära tillämpningsproblem eftersom det är oklart hur detta ska kunna tillförsäkras i praktiken.

Beträffande ändringarna i 3 § första stycket tredje meningen i lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn och 3 § lagen (1988:609) om målsägandebiträde, anser Advokatsamfundet att det redan ingår i uppdraget och att en alltför detaljerad bestämmelse riskerar att läsas som uttömmande.²

Advokatsamfundet konstaterar att de föreslagna lagändringarna innebär att fler arbetsuppgifter därmed kommer påföras målsägandebiträden och särskilda företrädare för barn. Det är därför viktigt att i så fall tillförsäkra rättsliga biträden erforderlig ersättning för samtliga lagstadgade uppgifter som tillkommer dessa rättsliga biträden.

I sammanhanget ska nämnas att en ny taxa för försvarare och målsägandebiträden infördes den 1 juni 2023.³ Advokatsamfundet har motsatt sig införandet av de nya reglerna, eftersom de nya reglerna inte tar hänsyn till den tid som faktiskt är nödvändig att lägga ned i det enskilda fallet.⁴ Syftet med den nya taxan är att bland annat minska statens kostnader för rättsliga biträden. Detta är dock inte förenligt med de förslag som nu läggs fram i betänkandet. För att säkerställa att de rättsliga biträdena ersätts för de

---

² Advokatsamfundets remissvar R-2019/1173 den 13 september 2019 över betänkandet Straffrättsligt skydd för barn som bevittnar brott mellan närstående samt mot uppmaning och annan psykisk påverkan att begå självmord (SOU 2019:32).

³ Domstolsverkets föreskrifter (DVFS 2023:5) om ersättning till offentlig försvarare och målsägandebiträde i förordnandemål. Taxan är tillämplig i mål där förundersökningen har lagts ned eller åtal inte väcks. Den nya taxan beräknas efter förhörtidens längd under förundersökningen.

⁴ Advokatsamfundets remissvar R-2022/2426 den 20 december 2022 över Domstolsverkets promemoria Förslag till ändring i förundersökningskungörelsen.

utökade arbetsuppgifterna behöver domstolarna tydligt informeras om att utökade arbetsuppgifter kan komma att ta betydande tid i anspråk och därmed medföra ökade kostnader för staten.

Beträffande den särskilda företrädaren kan införandet av ett tydligare informationsansvar vara positivt, eftersom det skulle kunna bidra till att ta bort den oklarhet som finns kring vilken roll den särskilda företrädaren har i förhållande till polis, socialtjänst och åklagare under rättsprocessen. Lagändringen löser dock inte de problem som finns för den särskilda företrädaren med att få tillgång till barnet.

Det finns flera problem för den särskilda företrädaren med att få tillgång till barnet. Barnets vårdnadshavare är motparter i förhållande till barnet och har ansetts inte kunna ta till vara barnets rätt under brottmålsprocessen. Barnets vårdnadshavare är därmed inte en lämplig kontaktväg för den särskilda företrädaren för att kunna fullfölja ett tilltänkt informationsansvar. Att en utredning om brott mot barn drar ut på tiden kan innebära att socialtjänsten har avslutat sin utredning. Har socialtjänsten ingen pågående utredning, saknas möjlighet för den särskilda företrädaren att fullfölja ett tilltänkt informationsansvar via socialtjänsten. Skolor har ingen skyldighet att samarbeta med den särskilda företrädaren. Ett möte med barnet på barnets skola kan också vara olämpligt beroende på barnets ålder och situation.

Utredningen påtalar vikten av att en särskild företrädare för barn ges tillgång till barnets kontaktvägar för att kunna fullfölja ett tilltänkt informationsansvar, men utvecklar inte detta närmare. Det är nödvändigt med en problematisering kring de utmaningar som uppdraget som särskild företrädare för barn innebär i praktiken.

Utredningen föreslår ett informationsansvar i förundersökningskungörelsen (1947:948) som bland annat rör information till barnet om vanliga reaktioner vid kris eller svar på praktiska frågor om förundersökningen. Detta är emellertid uppgifter som åligger det juridiska biträdet⁵. Förslaget om ett informationsansvar i förundersökningskungörelsen (1947:948) bidrar till att skapa osäkerhet kring polisens och det juridiska bitrådets roll. Det kan också ifrågasättas om det är lämpligt ur ett brottsofferperspektiv att viss typ av information lämnas av polisen direkt till barnet.

---

⁵ Se 3 § lagen (1988:609) om målsägandebiträde och 3 § lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn.

De föreslagna lagändringarna riskerar att förstärka den otydlighet som finns idag gällande de olika aktörernas roller, ansvar och uppgifter under brottmålsprocessen, i synnerhet i utredningar där en särskild företrädare för barn har förordnats.

Advokatsamfundets uppfattning är att ett utökat informationsansvar inte heller är förenligt med barnets bästa. Under en brottmålsprocess är det viktigt att barnen inte i onödan ska behöva utsättas för upprepade intervjuer av olika personer och för olika syften. De föreslagna lagändringarna skulle kunna innebära att barnet får samma information av flera personer vid olika tillfällen, vilket inte är lämpligt ur ett barnperspektiv. Vidare måste det finnas möjlighet, när så är påkallat utifrån barnets bästa, att kunna avstå från att informera. Det måste finnas utrymme för en nyanserad bedömning.

Ett utökat kompetenskrav

Utredningen förespråkar att det behövs ett förstärkt kompetenskrav i 4 § lagen (1988:609) om målsägandebiträde och 5 § lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn, eftersom det bland annat inte utförs någon närmare kontroll av advokaters och biträdande juristers kunskap och lämplighet innan de förordnas av domstolen. Utredningen menar att det är viktigt att kunna uppvisa yrkeserfarenhet av betydelse för måltypen och att detta ska intygas till domstolen innan advokaten eller den biträdande juristen kan bli aktuell för ett förordnande eller för att bli upptagen på förordnandelistorna.

Idag uppställs emellertid redan särskilda krav när det gäller förordnande av målsägandebiträde respektive särskild företrädare för barn. Sedan 2015 finns s.k. uppdragslistor för domstolsförordnanden på Advokatsamfundets webbplats som fungerar som ett beslutsstöd för landets tingsrätter, förvaltningsrätter och migrationsdomstolar vid förordnandefrågor. Sedan våren 2018 finns en möjlighet att i uppdragslistorna registrera erfarenhets- och utbildningsmeriter för olika uppdragstyper. Syftet var att bland annat göra det enklare för domstolarna att förordna advokat eller biträdande jurist med rätt kompetens för uppdraget.⁶

---

⁶ Advokatsamfundets skrivelse den 30 september 2021 till lagmännen i tingsrätterna och förvaltningsrätterna inom Sveriges domstolar.

Det är oklart vad som menas med ”i övrigt” och ”personliga egenskaper”. Detta kan innebära tolknings- och tillämpningsproblem.

Advokatsamfundet delar utredningens uppfattning om att barn bör tillförsäkras ett respektfullt och anpassat bemötande och att det ska finnas ett kompetenskrav vid förordnande av juridiska biträden i mål om brott mot barn. Nuvarande lagstiftning tillgodoser dock redan kraven på rätt kompetens hos juridiska biträden för barn. Det är Advokatsamfundets uppfattning att ett lagstadgat förstärkt kompetenskrav inte kommer att lösa de verkliga tillämpningsproblem som innebär att barn i vissa fall inte får ett juridiskt biträde med rätt kompetens för uppgiften.

Beträffande förslaget om ett lagstadgat krav på utbildade barnförhållare, noterar Advokatsamfundet att nuvarande lagstiftning redan tolkas som att det är särskilt utbildade barnförhållare som ska hålla förhör med barn. Problemet är att det är brist på barnförhållare. Ett lagstadgat krav på utbildade barnförhållare kan innebära att förhör inte kan hållas inom lämplig tid i förhållande till polisanmälan. I mål om brott mot barn är det av största vikt att förhör med barn hålls i nära anslutning till polisanmälan och att utredningstiden hålls så kort som möjligt. Långa handläggningstider är inte förenligt med barnets bästa. Förslaget är inte heller förenligt med utredningens mål att brottmålsprocessen ska vara så kort som möjligt.

Särskilt om särskilda företrädare för barn

Den särskilda företrädaren ska, i stället för barnets vårdnadshavare, som ställföreträdare ta till vara barnets rätt under förundersökningen och i rättegång. I uppdraget ligger bland annat att bestämma vem som ska inställa barnet till polisförhör och vilka förutsättningar som finns för att genomföra en läkarundersökning. Företrädaren bör stå fri i förhållande till både berörda myndigheter och barnets vårdnadshavare. Företrädarens agerande under uppdraget ska enligt förarbetena till lagstiftningen styras av vad som kan anses vara bäst för barnet.⁷

Sedan den 1 juli 2021 ska den särskilda företrädaren även vidta åtgärder för att verkställa skadeståndet. Advokatsamfundet har tidigare uttalat sig om svårigheterna

---

⁷ Se prop. 1998/99:133 s. 30 f. och 43 f.

för den särskilda företrädaren att utföra sina uppgifter i praktiken. Problemen innebär både praktiska svårigheter att utföra de åtgärder som lagstiftningen tycks syfta till, men också att barnets bästa inte i alla avseenden kan tillgodoses.⁸

Utredningens förslag om en informationsplikt för den särskilda företrädaren löser inte de problem som finns med att få tillgång till barnet och de praktiska svårigheter som finns med att vidta åtgärder för att verkställa skadeståndet.

Advokatsamfundet noterar att vissa av de föreslagna lagändringarna tar sikte på samverkan mellan Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten och socialtjänst i syfte att förbättra för barnen i förhörssituationen. Vidare föreslås att det i 17 § förundersökningskungörelsen (1947:948) läggs till uppgifter för Polismyndigheten att beakta barnets individuella situation och behov vid planeringen av förhöret för att minska olägenheter för barnet.

Av förarbetena till lagen om särskild företrädare för barn anges att en viktig uppgift för den särskilda företrädaren är att se till att det skapas en atmosfär vid genomförandet av förhör, läkarundersökning eller en liknande åtgärd så att obehaget för barnet blir så litet som möjligt.⁹ Den särskilda företrädaren bör utföra sitt uppdrag i nära kontakt med förundersökningsledaren. Den särskilda företrädaren bör även i de fall det är aktuellt samarbeta med socialnämnden.¹⁰

Advokatsamfundet efterlyser en problematisering i betänkandet kring den särskilda företrädarens bristande möjligheter till delaktighet i planeringen av förhörssituationen samt möjlighet att få tillgång till nödvändiga uppgifter från andra aktörer inför förhöret eller andra åtgärder under förundersökningen, i syfte att kunna bedöma vad som kan anses vara bäst för barnet i situationen. Detta eftersom det är den särskilda företrädaren som bestämmer om barnet överhuvudtaget ska höras och/eller genomgå en läkarundersökning.

---

⁸ Se Advokatsamfundets remissvar R-2019/1173 den 13 september 2019 över betänkandet Straffrättsligt skydd för barn som bevittnar brott mellan närstående samt mot uppmaning och annan psykisk påverkan att begå självmord (SOU 2019:32), liksom Advokatsamfundets skrivelse om problem vid uppdrag som särskild företrädare för barn efter lagändringen 2021.

⁹ Se prop. 1998/99:133 s. 30.

¹⁰ Se prop. 1998/99:133 s. 31 f.

I syfte att förbättra för barnet i förhörssituationen behöver den särskilda företrädarens roll tydliggöras i förhållande till polis, socialtjänst och åklagare under brottmålsprocessen och den särskilda företrädaren ges tid och möjlighet att samverka med Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten och socialtjänst.

Vid bedömningen av om barnet överhuvudtaget ska höras och/eller genomgå en läkarundersökning måste den särskilda företrädaren beakta att barn är olika och har olika förutsättningar. Utgångspunkten är att den särskilda företrädaren träffar barnet innan förhöret. Att den särskilda företrädaren förordnas dagen innan ett inplanerat förhörstillfälle ger den särskilda företrädaren begränsad möjlighet att utföra sitt uppdrag på ett sätt som tillgodoser barnets individuella behov och innebär att barnets bästa i alla avseenden inte kan tillgodoses. Det är mot denna bakgrund Advokatsamfundets uppfattning att förslaget i denna del måste utredas ytterligare inom ramen för den fortsatta beredningen.

Särskilt om målsägandebiträde

Förslaget om att målsägandebiträdet ska tillse att barnet får anpassad information, är enligt Advokatsamfundet inte förenligt med uppdraget som målsägandebiträde.

Vid uppdrag som målsägandebiträde är det barnets vårdnadshavare som bestämmer om barnet överhuvudtaget ska höras och/eller genomgå en läkarundersökning. Beträffande målsägandebiträdets uppgifter framgår av förarbetena att i de fall där barn är målsägande, lämnas en stor del av informationen i stället till vårdnadshavaren eller någon annan som företräder barnets intressen.¹¹

Beroende på barnets ålder, brottets karaktär och barnets levnadsomständigheter kan det förekomma att målsägandebiträdet inte har någon direkt kontakt med barnet och det kan förekomma att vårdnadshavare motsätter sig att barnet får information om brottmålsprocessen. Utredningen utgår från att barn i alla lägen ska ges information. Att barnet får information om brottmålsprocessen är inte alltid förenligt med barnets bästa och målsägandebiträdet har i vissa fall praktiska svårigheter att utföra de åtgärder som föreslås. Enligt Advokatsamfundet saknas det i betänkandet en

---

¹¹ Se prop. 1987/88:107 s. 24.

problematisering kring de utmaningar som finns för målsägandebiträdet i fall där barn är målsägande i fråga om att fullfölja ett tilltänkt informationsansvar.

Utredningens ambition är att Sverige ska vara ett föregångsland i arbetet för att förebygga och bekämpa våld mot barn; något som Advokatsamfundet självfallet ställer sig bakom i och för sig. Advokatsamfundet är dock tveksamt till att de föreslagna åtgärderna verkligen kan bidra till att åstadkomma detta. Såsom framgått av ovan anser samfundet att de föreslagna lagändringarna inte löser de verkliga problemen. Snarare riskerar de föreslagna lagändringarna att skapa nya tillämpningsproblem.

SVERIGES ADVOKATSAMFUND

Mia Edwall Insulander